

Kopinordom nr. 3

av 22.1.88

Den norske Forleggerforening
mot
Norsk Faglitterær Forfatterforening

VOLDGIFTSDOM

Kopinors voldgiftsrettssak nr. 3

Voldgiftsrettens medlemmer:

1. Advokat, dr. jur. Per Brunsvig, (formann)
2. Professor, dr. jur. Magnus Aarbakke
3. Professor, dr. jur. Jon Bing.

Saksøker: Den norske Forleggerforening.

Prosessfullmektig: Advokat Harald Bjelke,
Drammensveien 20A, 0255 Oslo 2.

Saksøkt: Norsk Faglitterær Forfatterforening.

Prosessfullmektig: Advokat Ketil Lund,
Storgt. 13, 0155 Oslo 1.

Voldgiftsretten avsa 22. januar 1988 slik

dom:

1. Innledning.

Kopinor er ifølge sine vedtekter § 1-1 "et interesseorgan for organisasjoner som representerer rettighetshavere til opphavsrettslig beskyttede verk av faglig/journalistisk karakter som er gjenstand for kopiering i offentlige og private institusjoner".

Voldgiftsretten er etablert i henhold til Kopinors vedtekter § 5 som en fast voldgiftsdomstol til behandling av tvister mellom organisasjoner som er medlemmer av Kopinor. Etter de nevnte vedtekters § 5.2 må tvist mellom medlemsorganisasjoner

behandles av Kopinors styre før den kan bringes inn for voldgiftsretten.

Kopinors styre behandlet i møte 11. mars 1985 tvist mellom Den norske Forleggerforening (herefter "DnF") og Norsk Faglitterær Forfatterforening ("NFF") og fattet slikt vedtak:

"Den norske Forleggerforening og Norsk Faglitterær Forfatterforening får 50 prosent hver av vederlaget for 1985. Fordelingen gjelder alle utgivelsestyper unntatt de som kommer inn under avtalen av september 1983."

DnF og NFF sendte derefter 14.5.86 et fellesbrev til voldgiftsretten hvor de uttalte at de to foreninger:

"- ber herved i fellesskap om at fordelingen mellom dem av kopieringsvederlaget i henhold til skolekopieringsavtalen for 1985 for alle utgivelseskategorier som ikke omfattes av avtalen mellom DnF og NFF av september 1983, blir avgjort av Voldgiftsretten. DnF ber om at Voldgiftsretten også avgjør fordelingen av vederlag for de utgivelseskategorier som inngikk i avtalen av september 1983. NFF motsetter seg dette."

Partene var under hovedforhandlingen enige om at referansene til "avtalen av september 1983" er feildateringer og at henvisningene gjelder en avtale gjengitt i et notat av 14. januar 1983 fra Kopinors direktør John-Willy Rudolph til DnF og NFF.

Voldgiftssaken ble anlagt ved stevning av 26.6.86 til voldgiftsretten fra advokat Bjelke på vegne av DnF. Saken er blitt omfattende prosedert. Partene har lagt frem i alt 445 sider med dokumenter. Hovedforhandling ble holdt 23.-26.11.87. Foruten prosessfullmektigene møtte forlagsdirektør Halfdan Kielland, viseformann i DnFs styre, og forfatter Bjørn Bjørnsen, leder i NFF, som partsrepresentanter for sine respektive organisasjoner. For NFF møtte også styremedlem i NFF Aslaug Moxness og generalsekretær i foreningen Trond Andreassen. Det ble avgitt vitneforklaringer etter innkallelse fra DnF av skolebokdirektør Per Chr. Øiestad, forlagssjef Ola Haugen, adm. direktør i DnF Paul Røthe og direktør i DnF Tor Solumsmoen. Videre ble det

avgitt forklaringer etter innkallelse fra NFF av ekspedisjonssjef Johs. Aanderaa, Kulturdepartementet, og amanuensis Erik Lund, Halden Lærerhøgskole. Forklaring ble også gitt av Kopinors direktør John-Willy Rudolph.

Voldgiftsrettens medlemmer hadde domskonferanse 4.12.87. På grunn av juleferien og mellomkommende arbeide kan dommen først avsies nu.

Twisten gjelder fordeling mellom DnF og NFF av den del av vederlaget for kopiering som etter "Skolekopieringsavtalen av 1985" ("SKA 85") skal tilfalle de nevnte to organisasjoner. Avtalen ble inngått 24.9.84 mellom staten og 13 organisasjoner som representerte opphavsrettslige interesser. Den ene av partene var Kopinor som optrådte på vegne av sine 9 medlemsorganisasjoner, bl.a. DnF og NFF.

Direktør Rudolph i Kopinor opplyste for voldgiftsretten at man antok at det i 1982 ble tatt 213 mill. fotokopier, i 1985 265 mill. og i 1986 313 mill. Av de 265 mill. kopier i 1985 antok man at 38,7% var vederlagspliktige fotokopier ifølge de inngåtte avtaler. Det samlede kopieringsvederlag i 1985 var på NOK 17,7 mill.

"SKA 85" omfatter etter § 2 "kopiering fra publikasjoner som medlem av organisasjon som har sluttet seg til denne avtale, har rett til å samtykke til kopiering fra, jfr. lov av 12.mai 1961 om opphavsrett til åndsverk m.v.". Etter ål. § 1 har "den som skaper et åndsverk, ... opphavsrett til åndsverket". Denne rett kan overføres ved arv og gjelder så lenge opphavsmannen lever og i 50 år etter hans død, jfr. ål. § 40. Etter lovens kapittel 3 kan opphavsmannen, eller den som har overtatt hans rett, ved avtale overdra helt eller delvis til andre sin rett til å råde over åndsverket. Ved inngåelse av avtale i samsvar med den av DnF og NFF godkjente "Normalkontrakt" overdrar opphavsmannen til vedkommende forlag ifølge pkt. 1.1 "enerett til enhver utnyttelse av verket i bokform i originalutgave". I avtalens pkt. 2.1 er det fast-

satt: "Alle andre rettigheter innehas av forfatteren. Utnyttelse av andre rettigheter medfører gjensidig informasjonsplikt og skal skje i former som ikke kan skade originalutgaven og dens utbredelse."

I Ot. prp. nr. 54 for 1978-79 om midlertidig lov om fotokopiering o.l. av vernet verk til bruk i undervisningsvirksomhet er det som begrunnelse for lovforslaget pekt på (s. 3) at den tekniske utvikling har gjort det meget enkelt å fremstille papirkopier og at undervisningen har endret form og innhold slik at behovet for bruk av slike kopier i undervisningen er økt i senere år. Det er videre opplyst (s. 4) at med grunnlag i en undersøkelse som Kirke- og undervisningsdepartementet foretok over 2 uker i 1977 er lærernes kopiering i skoleåret 1977-78 blitt anslått til 187 724 872 kopier, men at det er mulig at anslaget i undersøkelsen ligger noe for høyt.

Ved den midlertidige lov av 8.6.79 har man etablert hjemmel for fotokopiering av vernet verk i undervisningsvirksomhet "når det foreligger avtale om slik framstilling med organisasjon som representerer en vesentlig del av norske opphavsmenn på området". En slik avtale er SKA 85.

Ifølge et vedlegg til SKA 85 - vedlegget er en avtale mellom staten og Kopinor datert 14.12.84 - er det "for 1985 ... frikjøpt 93,5 millioner papirkopisider à 15 øre for fordeling til de skoler og undervisningsinstitusjoner som omfattes av avtalen". Vederlaget for dette frikjøp utgjør i alt NOK 14.025.000,-. Ifølge vedlegget er det videre avtalt at "for kopiering av papirkopier ut over frikjøpet betales i 1985 20 øre pr. side".

Staten inngår bare avtale om hovedbeløpene. Om den videre fordeling mellom organisasjonene er det fastsatt i SKA 85, § 23:

"Fordelingen mellom organisasjonene beregnes på grunnlag av statistiske undersøkelser. De organisasjoner som er part i denne avtalen, aksepterer å delta i et forpliktende samarbeid om tilrettelegging av slike undersøkelser.

Nærmere regler om samarbeidets form, eventuelle tvisteløsninger osv., avtales direkte mellom organisasjonene."

For partene i denne sak er slike regler fastlagt i Kopinors vedtekter. Under hovedforhandlingen opplyste saksøkerens prosessfullmektig at det beløp som skal fordeles mellom DnF og NFF av kopieringsvederlaget for 1985 utgjør ca. NOK 6,7 mill.

Tvister mellom Kopinors medlemsorganisasjoner er tidligere avgjort av voldgiftsretten ved dom av 16.6.82 i Kopifagsak nr. 1 mellom Norske Avisers Landsforbund, Norsk Journalistlag og Norsk Redaktørforening, og ved dom av 20.3.84 i Kopinors voldgiftsrettssak nr. 2 mellom Norsk Journalistlag og Den Norske Fagpresses Forening.

Videre er det avsagt dom 14.1.85 av en særskilt oppnevnt voldgiftsrett i tvist mellom 6 parter - hvorav Kopinor med sine 9 medlemsorganisasjoner utgjør en av partene - om fordeling av kopieringsvederlaget for 1980-82. I dommen (heretter "VD 85") tar retten stilling til flere prinsipielle rettsspørsmål som har interesse også i denne sak, jfr. nedenfor.

2. Saksøkerens anførsler

Skolebokproduksjonen er blitt vesentlig endret i de senere år. De forfatterinitierte, sentrale lærebokprosjekter er blitt så godt som helt borte. Investeringen i nye lærebøker er i senere år svært store i forhold til opplagenes størrelse og bøkens salgstid. Bransjestatistikken viser at gjennomsnittsoplagene er sunket dramatisk gjennom det siste ti-år,

samtidig som kravene til bøkernes utstyr er blitt stadig skjerpet. Forlagene må søke å sikre seg mot at et nytt prosjekt blir salgsmessig mislykket. De må derfor basere nye skolebøker på en markedsmessig vurdering og velge prosjekt, forfattere og tidspunkt ut fra dette og ha kontrollen med gjennomføringen av prosjektet. Dette har medført at forlagene i senere år har fått vesentlig større arbeide og omkostninger med sin skolebokproduksjon enn de tidligere hadde. DnF har stikkordmessig påberopt seg at forlagene må gjennomføre pedagogisk, faglig og sproglig revisjon, samt innstramning og forkortelse av manuskripter, samordning av tekst og illustrasjoner, og påta seg arbeidet med å få boken godkjent til bruk i undervisningen, hvilket i seg selv er en omstendelig prosess. Dette gjelder så vel for bøker skrevet av en forfatter som for samleverk.

Som grunnlag for sin rett til å få andel av kopieringsvederlaget har DnF påberopt forlagenes forlagsrett, forfatternes lojalitetsplikt og det forhold at DnF på forlagenes vegne har deltatt som part i forhandlingene med staten om fastsettelse av kopieringsvederlaget. Videre har DnF anført at en direkte kopiering av satsbildet er i strid med markedsføringslovens § 1.

Ifølge standardformularet "Normalkontrakt for utgivelse av faglitteratur" pkt. 1.1 "overdrar forfatteren til forlaget enerett til å fremstille, mangfoldiggjøre og utgi første og følgende opplag og utgaver av verket Overdragelsen gjelder enerett til enhver utnyttelse av verket i bokform i originalutgave". DnF har i denne sammenheng vist til Jon Bing, "Forlagsavtalen" 1975, som på s. 44 flg. behandler "Forholdet mellom forlags- og opphavsrett" og som uttaler (s. 45): "Forlagsretten gir - for det verk den omhandler - forlaget samme vern som forfatteren mot krenkelser av hans opphavsrett til verket."

Ved samleverk kan forlagets ansatte ha vært med på "å prege

utformingen av verket med sin skapende åndsinnsetning" og således være medopphavsmenn, jfr. Birger Stuevold Lassen, "Sameie i opphavsrett og opphavsrettslige 'naboretter'", TFR 1983 s. 324 flg., særlig s. 332. Etter ansettelseskontrakten vil forlagene ha overtatt retten til å gjøre gjeldende slik medopphavsrett.

DnF har videre anført at forfatterne har en lojalitetsplikt overfor forlaget og vist til "Normalkontrakten" pkt. 2.1 som fastsetter: "Alle andre rettigheter innehas av forfatteren. Utnyttelse av andre rettigheter medfører gjensidig informasjonsplikt og skal skje i former som ikke kan skade originalutgaven og dens utbredelse". I denne sammenheng har DnF også vist til Knoph, "Åndsretten" 1936, s. 144, hvor Knoph uttaler at det er en naturlig forståelse av en avtale om overdragelse av en del av opphavsretten at den:

"- ofte legger bånd på den del av opphavsretten som ikke er med i overdragelsen. Slik er stillingen dersom en hensynsløs utnyttelse av restretten vilde bety sånn konkurranse for hververeren at hans egen rett blir verdiløs. Isåfall må avtalen naturlig forstås slik at dens negative virkning rekker lenger enn dens positive d.v.s., at den gjør større innhugg i opphavsmannens tidligere opphavsrett, enn hververerens egen positive rådighet over åndsverket strekker seg."

DnF mener at forlagenes forlagsrett og forfatternes lojalitetsplikt overfor sitt forlag gjør at en avtale om rett til kopiering bare kunne inngås når så vel forfatternes som forlagenes representanter var med på avtalen, hvilket de da faktisk også har vært under forhandlingene om og inngåelsen av SKA 85. Begge parter har derfor rett til andel i det fastsatte kopieringsvederlag med fordeling etter de prinsipper som følger av avtalen.

Markedsføringsloven av 16.6.72 fastsetter i § 1 I at det i næringsvirksomhet ikke må foretas handling "som strider mot god forretningsskikk næringsdrivende imellom". DnF mener at en direkte fotokopiering av bøkens satsbilde vil være i strid med denne lovbestemmelse og har i denne sammenheng vist

til avgjørelsen i VD 85 s. 69-71, som DnF hevder har prinsipiell betydning. Slik slavisk kopiering vil være rettsstridig overfor forlaget også om fotokopieringen gjelder verk som er falt i det fri.

Når det gjelder beregningen av forlagenes andel av kopieringsvederlaget, har DnF tatt utgangspunkt i den normale fordeling på omkostninger og fortjeneste av priser for en heftet skolebok:

	<u>%</u>
Forhandlerrabatt	26
Forfatterhonorar	13
Distribusjonsomkostninger	6
Produksjonsomkostninger	20
Forlaget til generalomkostninger, markedsføring og fortjeneste	<u>35</u>
	<u>100</u>

Fotokopieringen har ført til tap for forlagene ved at utgitte bøker ikke blir solgt. For produserte, men ikke solgte eksemplarer vil forlaget i hvert fall tape bøkernes beregnede andel av produksjonsomkostningene, generalomkostninger, markedsføringsutgifter og fortjeneste, tilsammen 55% av heftet pris. Hvis forfatterne har fått honorar i form av et engangsvederlag vil de ikke lide noe tap og ellers vil tapet tilsvare 13% av heftet pris for hvert usolgt eksemplar.

En sen-virkning som også kan føre til tap, er at den omfattende fotokopiering og dermed usikkerhet for salgsmulighetene for en ny bok kan føre til at forlagene trykker bøkene i mindre opplag eller overhodet ikke tør ta risikoen på å utgi bøker som ellers ville ha blitt produsert.

DnF har vist til den fremlagte statistiske oppgave "Skolekopieringsundersøkelse 1982 - Total krysstabell på kilde og type stoff" utarbeidet av Kopinor. Oppgaven var inndelt i

kildetype og stofftype. Definisjonen av de forskjellige kildetyper vil fremgå av gjengivelsen nedenfor av DnFs endelige påstand. DnF hevdet først i form av en foreløpig påstand - som senere ble frafalt - at kopieringsvederlaget for 1985 skulle fordeles til DnF med 25% for kildetyper 2, 4, 6 og 8, 50% for kildetyper 3, 5, 7, 9, 14 og 22, 75% for nr. 12 og 80% for kildetype 15, 18 og 20.

Under henvisning særlig til direktør Røthes forklaring har DnF fremhevet at kildetyper 3, 5, 7, 9 og 11 er samleverk hvor forlagene gjør en særlig betydelig innsats i forbindelse med utgivelsen, bl.a. gjennom sin ansatte eller spesielt engasjerte redaktør. Kildetyper 15, 18 og 20 gjelder forhold hvor forfatterne som regel får et avtalt engangshonorar og således ikke lider noe tap p.g.a. redusert boksalg som følge av kopiering.

Videre har DnF vist til at forleggerne krevde et vederlag på 18 øre pr. kopiside i sine brev av 28.2.79 til NFF og 25.4.79 til KUD og at NFF således siden 1979 har vært kjent med at DnF krever mer enn 50% av det felles kopieringsvederlag, idet forfatterens krav var 15 øre pr. side.

Ved avslutningen av hovedforhandlingen la DnF ned slik endelig

påstand:

"1. Kopieringsvederlaget for 1985 fordeles i forholdet mellom Norsk Faglitterær Forfatterforening og Den norske Forleggerforening etter et prosentforhold fastsatt etter Voldgiftsrettens skjønn for hver type kilde:

- 2, drama/skuespill - originalverk,*
- 3, drama/skuespill - samleverk,*
- 4, diktsamling - originalverk,*
- 5, diktsamling - samleverk,*
- 6, roman, novellesamling, samling kortprosa - originalverk,*
- 7, roman, novellesamling, samling kortprosa - samleverk,*

- 8, barne- og ungdomslitteratur - originalverk,
- 9, barne- og ungdomslitteratur - samleverk,
- 11, sangbok, visebok,
- 12, undervisningsmaterieell, (skolebok).
- 13, undervisningsmaterieell til utfylling (arbeidshefter),
- 14, faglitteratur,
- 15, oppslagsbok,
- 18, tidsskrift med litterært, kunstnerisk eller allmennkulturelt innhold,
- 20, andre tidsskrifter, (enn kildetype 18 og kildetype 19, fagpresse, blad for fag, næring og interesseområde) og
- 22, annet forlagsprodusert materiale.

2. Hver av partene bærer sine omkostninger.

3. Voldgiftsretten fastsetter selv sitt honorar og for-
deler dette mellom partene."

Saksøktes anførsler:

Det ble tatt initiativ til etablering av NFF i 1977. Foreningen ble formelt stiftet i 1978. Den har nu 1487 medlemmer, hvorav ca. 1/3 er lærebokforfattere.

Formålet med de forhandlinger som gikk forut for vedtagelsen av fotokopieringsloven av 8.6.79 var å etablere ordnede forhold og skaffe hjemmel for at skole-myndighetene lovlig kunne foreta fotokopiering i undervisningsøyemed uten først å innhente samtykke fra innehaverne av opphavsrettighetene til de enkelte verk.

NFF har særlig fremhevet at skolekopieringsavtalen gjelder fastsettelse av vederlag til den som er opphavsmann til det kopierte verk, og bare for slik kopiering som lovlig kan foretas i henhold til fotokopieringsloven og vedkommende skolekopieringsavtale. Vederlaget er ikke fastsatt for å dekke erstatning for ulovlig kopiering.

NFF har anført at skolekopieringsavtalene av 30.4.80, som gjaldt for perioden 1980-81, og av 24.9.84, som gjaldt for året 1985, er nærmest identiske bortsett fra en indeks-

regulering av vederlaget og en omgjøring i den senere avtale av de tidligere multiplikatorer. KUD sendte ut 1980-avtalen til de interesserte parter med et rundskriv av 25.9.80 hvor departementet tar utgangspunkt i opphavsmannens enerett til å råde over vedkommende åndsverk. NFF's standpunkt er at vederlaget både i 1980 og 1985 ble fastsatt som et vederlag til opphavsmennene.

Både i 1980- og 1985-avtalen er det fastsatt i § 20 at "det skal betales vederlag i avtaleperioden for den kopiering som gjøres lovlig gjennom denne avtale". Avtalen inneholder flere begrensninger av kopieringsretten, men vederlaget er alene stipulert under den forutsetning at det skal dekke lovlig kopiering. Kildetype 13 som omfatter "undervisningsmaterieill til utfylling (arbeidshefte)" gjelder i det vesentlige materieill som ikke lovlig kan kopieres ifølge skolekopieringsavtalen.

NFF mener at hvis man ved fordelingen av kopieringsvederlaget også tar i betraktning til fordel for DnF den ulovlige kopiering, betyr dette at man lar forfatterne betale istedenfor å overlate til forlagene å søke erstatning utenfor fotokopieringsordningen fra vedkommende kommuner etc.

NFF mener også at avgjørelsen i VG 85 er nokså uakseptabel rettslig og faktisk, fordi voldgiftsretten i sin avgjørelse har:

- avgjort deling av vederlaget uavhengig av rettsgrunnlaget,
- grunnlaget er også misforstått,
- det er blitt en vektlegging av utgiverens interesser som er uforenlig med rettsgrunnlaget og det er ikke tatt hensyn til hva som ville være et rimelig vederlag til forfatterne,

- det er ikke tatt hensyn til at også forfatterne lider tap, og
- om utgiveren har gjort en stor innsats, så har også forfatteren økt sin innsats samt
- at man i dommen har tatt feil, når man har villet gi forleggerne opphavsrett over hele skoleboksområdet.

Disse innstillinger og misforståelser har fått stor betydning for dommen i VG 85 og domsresultatet må vurderes ut fra dette.

Forlagsavtalen gir forlagene visse begrensede rettigheter og pålegger dermed forfatterne en viss lojalitetsplikt. Men når DnF har deltatt i forhandlinger og godtatt en avtale, kan foreningen ikke gjøre gjeldende en erstatningsrett som det ikke ble forhandlet om og som ikke ble fastsatt i avtalen. NFF mener at voldgiftsrettens uttalelse om det tilsvarende spørsmål i VG 85 s. 76 og 99 er et mysterium. På s. 76 uttaler retten om utgiverens krav på utgiverandel:

"Det er ikke grunnlag for å se utgiverandelen som vederlag for overdragelse av en rettighet; den er en kompensasjon for frafallelse av erstatningskrav for ulovlig skadevoldende handlinger, og betaling for slike skadevoldende handlinger fortsatt skal kunne foretas."

I VD 85 bygger retten den siterte uttalelse direkte på en henvisning til markedsføringslovens regler. NFF har anført at markedsføringslovens regler overhodet ikke ble tatt i betraktning under de forhandlinger som førte frem til fotokopieringsloven og skolebokokopieringsavtalene. NFF ser DnF's påberopelse nu av markedsføringsloven som historieløs og at markedsføringslovens regler var uten relevans i den sak som ble behandlet i VD 85 og at de også er det i denne sak.

NFF har ikke villet påstå avvisning av DnF's krav om at voldgiftsretten også skal avgjøre vederlagsfordelingen

for det forhold som ble regulert ved partenes avtale av 14.1.83, men mener at retten selv må ta stilling til om den har hjemmel for å behandle også dette spørsmål.

Om de enkelte kildetyper har NFF anført at man ikke kan se at forlagene vil få noe tap ved kopiering av kildetyper 2, 4, 6, og 8. For så vidt gjelder samleverk, kildetyper 3, 5, 7, 10 og 11 har NFF vist til voldgiftsrettens uttalelse i VD 85, s. 98 flg., og anført at det ikke er ført noen rimelig argumentasjon for at forlagene har gjort noe mer enn en normal innsats og at det heller ikke er grunn til å anta at kopiering av slike verk medfører noe spesielt tap for forlagene. Det samme gjelder kildetyper 14 alminnelig faglitteratur og 15 oppslagsverk. Heller ikke når det gjelder kildetyper 18 og 20, tidsskrifter, foreligger det noen bestemmelse som skulle tilsi noen vesentlig forleggerandel. Hva angår kildetype 22, annet forlagsprodusert materiale, kunne det kanskje være velbegrunnet med en ganske stor forleggerandel, men det blir da spørsmål om det vil være riktig å overlate til forleggersiden en slik større andel av midlene.

NFF har lagt ned slik

påstand:

"Norsk faglitterær forfatterforening får 90% av de vederlag som skal deles mellom Norsk faglitterær forfatterforening og Den norske forleggerforening og som gjelder de kildetyper hvor begge foreninger gjør krav gjeldende: kildene 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22."

Voldgiftsretten skal bemerke:

Partene har anmodet retten om å fastsette den interne fordeling mellom dem av den andel av det avtalte skolekopieringsvederlag for 1985 som tilfalt DnF og NFF i fellesskap. Ifølge opplysningene foran utgjorde det avtalte, totale skolekopieringsvederlag fra staten i 1985 ca. NOK 17,7 mill.

og DnF's og NFF's andel av dette ca. NOK 6,7 mill. Voldgiftsretten skal imidlertid bare avgjøre den relative fordeling mellom partene og tar ikke stilling til beløpets størrelse.

Den fremlagte "Skolekopieringsundersøkelsen 1982" gir en oversikt over de typer kilde og stoff som kopieringsvederlaget dekker. Undersøkelsen definerer 20 kildetyper med nummer fra 2 til 22, idet det ikke er oppgitt noen type som nr. 1 og 21. Partene har vært enige om at kildetyper 10 noter, 16 avis, 17 ukeblad og 19 fagpresse faller utenfor vederlaget til DnF og NFF. Det blir da igjen 16 kildetyper hvorav 13 gjelder bøker, 2 tidsskrifter (18 og 20) og 1 "annet forlagsproduert materiale" (22). Kildene er igjen kryssdefinert med hensyn til 15 stofftyper, gruppert fra A drama til O tabellmessig fremstilling. For de forskjellige kildetyper og stofftyper er det oppgitt antall fotokopier for skolebruk i 1982, i alt 32.157.012 fotokopier, eller for de 16 kildetyper som har interesse i saken, i alt 28.208.274 fotokopier i 1982. Det er ikke fremlagt tilsvarende oppgave for det år som saken gjelder, 1985. Det er opplyst at registreringene og dermed de oppførte tall er usikre. Oppgaven fra 1982 har vesentlig interesse fordi den viser hvorledes man har søkt å registrere fotokopier tatt til bruk i undervisningen, og fordi den kan gi en viss indikasjon på den relative fordeling av antall fotokopier fordelt på kilde- og stoff-typer.

NFF bygger sitt vederlagskrav på forfatterens opphavsrett til det kopierte verk og hevder at forlagene bare har en spesiell begrenset rett til å utgi verket i bokform, men ingen medopphavsrett. Etter voldgiftsrettens mening overdrar forfatterne i og med inngåelsen av forlagsavtalen en viss nærmere definert og begrenset andel av opphavsretten til vedkommende forlag. Dette gir forlagene rett til å gripe inn overfor tredjemanns bruk av åndsverket i næringsøyemed, når dette kan skade forlagenes utnyttelse av sin forlagsrett.

Forfatteren vil ikke ha rett til ensidig å gi tillatelse til en bruk av verket som kommer i strid med den rett som er overdratt til forlaget. Etter rettens mening vil en fotokopiering av verket til bruk i offentlig undervisning kunne redusere salget av vedkommende bok. Tillatelse til slik fotokopiering må derfor gis både av forfatter og forlag og på de vilkår som begge aksepterer. Det var derfor nødvendig at så vel forfatterne som forlagenes organisasjoner var med i forhandlingen og aksepterte SKA 85. Voldgiftsretten ser det forhold at DnF - gjennom Kopinor - har vært representert i forhandlingene om og har akseptert de forskjellige skolekopieringsavtaler, som et uttrykk for at alle parter i praksis har akseptert denne oppfatning.

Hvorvidt man vil se det avtalte vederlag som betaling for bruk av opphavsretten eller som erstatning for inngrep i opphavsretten, er langt på vei et spørsmål om hvilket utgangspunkt man velger og hvilken terminologi man foretrekker. Det avgjørende for delingen av vederlaget må imidlertid være hvilke økonomiske interesser partene har og hvorledes disse blir endret som følge av den foretatte fotokopiering til bruk i undervisningen.

En omfattende fotokopiering kan bety at verket - opphavsretten - viser seg å ha en større salgsverdi enn man opprinnelig antok. For så vidt behøver det ikke være unaturlig om utviklingen fører til at forfatterhonoraret blir høyere pr. kopiside enn det opprinnelig var pr. bokside. På den annen side kunne en slik økt etterspørsel ha ført til et økt boksalg og dermed en økonomisk fordel for forlaget, en fordel som imidlertid er blitt borte ved at man isteden har valgt å foreta den økte bruk gjennom fotokopiering.

Det vil også ha betydning om det bare er noen få sider eller vesentlige deler eller kanskje hele boken som blir kopiert. I siste tilfelle vil et forlag som har usolgte eksemplarer av boken miste chansen til gjenvinning av produksjonsomkostningene som - etter de tall retten har fått oppgitt - ut-

gjorde 20% av heftet pris, samt miste et dekningsbidrag på 35%, tilsammen 55%, mens forfatteren vil tape et honorar på 13% av heftet pris. En naturlig deling av vederlaget for fotokopiering i en slik situasjon kunne være 20% til forfatter og 80% til forlag. Hvis imidlertid boken er ut-solgt uten at det foreligger realistisk mulighet for nytt opplag, kan det være tvilsomt om partene egentlig lider noe tap på grunn av fotokopieringen. Her må vederlaget sees som betaling for utnyttelse av opphavsretten og først og fremst tilfalle forfatteren, kanskje med 100%. Mellom disse situasjoner, som antagelig representerer ytterpunkter, kan det tenkes mange varianter og naturlig grunnlag for mellom-løsninger.

Bak det verk som det blir kopiert fra, kan det ligge en høyst forskjellig arbeidsinnsats fra partene. Retten antar at det er riktig som fremholdt av DnF at utviklingen har ført i retning av at forlagene har måttet ta en mer aktiv del i skolebokproduksjonen basert på markedsundersøkelser, valg av prosjekt og valg av forfatter osv. Særlig må dette gjelde utgivelse av samleverk av flere forfatteres arbeider.

Slik voldgiftsretten ser forholdet, må vurderingsgrunnlaget bli høyst skjønnsmessig. Resultatet må da bli en forholdsvis grov fordeling. Retten mener at NFF's krav om å bli tilkjent 90% av kopivederlaget ikke har rimelig grunnlag i de faktiske forhold og går alt for langt. Heller ikke den noe mer moderate fordeling som DnF antydte i den påstand, som senere ble frafalt, ville etter rettens mening være riktig. Voldgiftsretten er kommet til at en alt i alt rimelig fordeling av skolekopieringsvederlaget 1985 vil være 25% til DnF og 75% til NFF for de kildetyper som i 1982-undersøkelsen er betegnet som 2, 4, 6, 8 og 14, samt med 50% til hver av partene for de øvrige kildetyper.

Det har vært uenighet mellom partene om retten har kompetanse til å fordele vederlaget for det forhold som ble regulert ved partenes avtale av 14.1.83. I 1982-undersøkelsens terminologi gjelder dette kilde/stofftyper 14d. Det er ikke lagt ned noen formell avvisningspåstand. Begge parter har i sine påstander anmodet retten om å regulere vederlaget for kildetype 14 uten at det er gjort noen reserverasjon for stofftype d. Det resultat retten er kommet til for kildetype 14 - og dermed også for 14d - er det samme som fremgår av partenes avtale av 14.1.83. Retten finner derfor ikke grunn til å si noe mer om dette.

Dommen er enstemmig.

Domsslutning

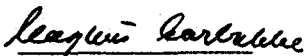
1. Den andel av skolekopieringsvederlaget ifølge Skolekopieringsavtalen av 1985 som skal tilfalle Den norske Forleggerforening ("DnF") og Norsk Faglitterær Forfatterforening ("NFF") fordeles:

1.1 for så vidt gjelder de kildetyper som i den fremlagte "Skolekopieringsundersøkelsen 1982" er beskrevet under nr. 2, 4, 6, 8 og 14 med 25% til DnF og 75% til NFF, samt

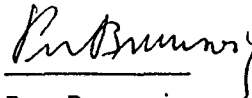
1.2 for kildetyper 3, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 18, 20 og 22 med 50% til hver av partene.

2. Hver av partene bærer selv sine saksomkostninger.
3. Partene dekker hver halvparten av voldgiftsrettens honorar og omkostninger, dog slik at de står solidarisk ansvarlig for oppfyllelsen av voldgiftsrettens tilgodehavende.

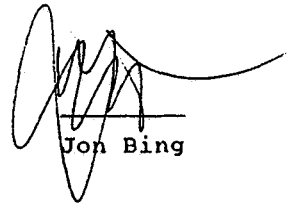
Oslo, den 22. januar 1988

Magnus Aarbakke

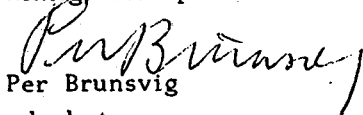

Per Brunsvig

Jon Bing

Riktig fotokopi bekreftes:

Per Brunsvig
advokat